

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องผลการใช้แบบฝึกทักษะครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. หลักการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย
3. การอ่าน
4. การอ่านเชิงวิเคราะห์
5. แผนผังความคิด
6. แผนการจัดการเรียนรู้
7. แบบฝึกทักษะ
8. ประสิทธิภาพ
9. คำนีประสิทธิผล
10. ความพึงพอใจ
11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 37) ระบุไว้ว่าภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติเป็นสมบัติทางวัฒนธรรม อันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพและเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติ ให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจกรรมการงานและดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ประสบการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้พัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจัย และสร้างสรรค์ให้ทันต่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางสังคมและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพ ให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี และสุนทรียภาพเป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้อนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

การเรียนภาษาไทยเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนจนเกิดความชำนาญในการใช้ภาษา เพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริงตามสาระได้ดังนี้

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดสาระ และมาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยไว้ดังนี้

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียนเขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสวงหาความรู้ ความคิด และความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและสร้างความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

คุณภาพผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดคุณภาพผู้เรียน ที่จบหลักสูตรระดับประถมศึกษาไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 3) เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 แล้วนักเรียนสามารถอ่านออกเสียงคำ คำคล้องจอง ข้อความ เรื่องสั้น และบทร้อยกรองง่าย ๆ ได้ถูกต้องคล่องแคล่ว เข้าใจความหมายของคำและข้อความที่อ่าน ตั้งคำถามเชิงเหตุผล ลำดับเหตุการณ์ คาดคะเนเหตุการณ์ สรุปความรู้ข้อคิดจากเรื่องที่อ่านปฏิบัติตามคำสั่ง คำอธิบาย จาก เรื่องที่อ่านได้ เข้าใจความหมายของข้อมูลจากแผนภาพ แผนที่ และแผนภูมิ อ่านหนังสืออย่างสม่ำเสมอ

มีมารยาทในการอ่านมีทักษะในการคัดลายมือตัวบรรจงเต็มบรรทัด เขียนบรรยาย บันทึกประจำวัน เขียนจดหมายลาครู เขียนเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ เขียนเรื่องตามจินตนาการ และมีมารยาทในการเขียน

เล่ารายละเอียดและบอกสาระสำคัญ ตั้งคำถาม ตอบคำถาม รวมทั้งพูดแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องที่ฟังและดู พูดสื่อสารเล่าประสบการณ์และพูดแนะนำ หรือพูดเชิญชวน ให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม และมีมารยาทในการฟัง ดู และพูด

สะกดคำและเข้าใจความหมายของคำ ความแตกต่างของคำและพยางค์ หน้าที่ของคำ ในประโยค มีทักษะการใช้พจนานุกรมในการค้นหาความหมายของคำ แต่งประโยคง่าย ๆ แต่งคำคล้องจอง แต่งคำขวัญ และเลือกใช้ภาษาไทยมาตรฐานและภาษาถิ่นได้เหมาะสม กับกาลเทศะเข้าใจและสามารถสรุปข้อคิดที่ได้จากการอ่านวรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน แสดงความคิดเห็นจากวรรณคดีที่อ่าน รู้จักเพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก ซึ่งเป็น วัฒนธรรมของท้องถิ่น ร้องบทร้องเล่นสำหรับเด็กในท้องถิ่น ท่องจำบทอาขยานและบทร้อยกรอง ที่มีคุณค่าตามความสนใจได้

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ในสาระการอ่าน จำเป็นต้องมุ่งสอนให้เกิดทักษะสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหา ในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย

การเรียนการสอนภาษาไทยต้องมีแนวทางในการจัดประสบการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในแนวทางที่ประสงค์ซึ่งมีผู้ให้แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนภาษาไทยไว้ดังนี้

สนิท สัตโยภาส (2545 : 64) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย มีมากมายเราสามารถจัดทุกระยะของการเรียนการสอน ตั้งแต่ นำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุป และขั้นประเมินผล ครูเป็นผู้เลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับบทเรียน โดยยึดหลักดังนี้

1. เลือกให้เหมาะกับจุดประสงค์ของบทเรียน
2. เลือกให้เหมาะกับผู้เรียน เช่น ความยุ่งยาก ระดับความรู้
3. เลือกโดยพิจารณาความสามารถของผู้สอนด้วย เช่น ครูที่ร้องเพลงไม่เก่งก็อาจจะใช้

เครื่องบันทึกเสียงแทน

4. เลือกโดยพิจารณาสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอน เช่น ถ้าห้องเรียนคับแคบ การจัดให้เล่นเกมแข่งขันก็อาจจะเกิดเสียงดังไปรบกวนห้องเรียนอื่นและการเคลื่อนไหว

ก็จะไม่สะดวก ครูอาจใช้กิจกรรมอื่นแทน

5. เลือกกิจกรรมที่ให้ความสนุกสนาน ปฏิบัติงาน ไม่ซับซ้อนและยืดหยุ่นได้

6. เลือกกิจกรรมที่ให้แนวคิดริเริ่มสร้างสรรค์และทุกคนมีส่วนร่วม

กรมวิชาการ (2545 : 105-106) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ให้บรรลุมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้สอนจะต้องศึกษาวิเคราะห์สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น จัดทำสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค และจัดทำคำอธิบายรายวิชาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจก่อนจัดทำแผนการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องดำเนินการดังนี้

1. เลือกรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องเลือกรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน

2. คิดค้นเทคนิคกลวิธี การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถคิดค้นรูปแบบการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบอื่นๆ และนำมาใช้ให้เหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ความสามารถและวัยของผู้เรียน สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น เวลา สถานที่

3. จัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้มีหลายรูปแบบผู้สอนสามารถเลือกนำมาปรับใช้ โดยคำนึงถึงสภาพและลักษณะของผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามกระบวนการเรียนการสอนอย่างมีความสุข

จากข้อความดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าหลังการสอนภาษาไทยในระดับประถมศึกษา ครูควรฝึกทักษะทั้งสี่ด้วยสื่อทักษะ การฟัง พูด อ่าน และเขียน ให้สัมพันธ์กัน ไม่ควรสอนแยกทักษะใดทักษะหนึ่ง โดยเฉพาะการใช้ภาษาในชีวิตประจำวันของนักเรียนจำเป็นต้องใช้ทักษะทั้งสี่อยู่ตลอดเวลา ในการเรียนการสอนครูจึงควรให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะเหล่านี้ให้ดีที่สุด เพราะนอกจากทักษะเหล่านี้มีความสำคัญอย่างต่อเนื่องยังเป็นวิชาพื้นฐานที่สำคัญของการเรียนวิชาต่าง ๆ สามารถนำทักษะการใช้ภาษาดังกล่าวติดต่อกสื่อสารในสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การอ่าน

ความหมายของการอ่าน

การอ่านเป็นทักษะพื้นฐานที่มีความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน เพราะเป็นทักษะที่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ในทุก ๆ ด้าน การอ่านเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การประกอบอาชีพต่างๆ ตลอดจนเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคม นักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายของการอ่านไว้ดังนี้

สุริยา ตอพล (2541 : 331) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง กระบวนการ

ทางสมอง ในการแปลสัญลักษณ์ ถอดความหมายจากสัญลักษณ์ ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ คิดอย่างมีเหตุผล จึงเป็นสื่อระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน จำเป็นต้องใช้ทักษะการอ่าน

จรัญ สุขเกษม (2542 : 10) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง กระบวนการแปล ความหมาย จากตัวอักษร สัญลักษณ์ กลุ่มคำ วลี และประโยค ออกมาเป็นความคิดอย่างมีเหตุผล อาศัยความสามารถในการแปลความ การตีความ การจับใจความสำคัญและการสรุปเพื่อให้เกิด ความเข้าใจอย่างมีจุดหมาย

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 1) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง เป็นความเข้าใจ ในสัญลักษณ์ เครื่องหมาย รูปภาพ ตัวอักษร คำ และข้อความที่พิมพ์ หรือเขียนขึ้นมา

มัทนา นาคะบุตร (2542 : 3) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง เป็นการตีความ หรือแปลความหมายจากตัวหนังสือ (สัญลักษณ์) ที่มีผู้เขียนไว้ทำให้เกิดการเรียนรู้เกิดความเข้าใจ สารสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

ลินจง จันทรวราทิศย์ (2542 : 12) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง เป็นกระบวนการค้นหาความหมาย ความเข้าใจจากอักษรและสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่ใช้แทนความคิด เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ของผู้อ่านซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของผู้อ่านด้วย

วัชรวิ บูรณสิงห์ และนิรมล ศตวุฒิ (2542 : 2) ให้ความหมายของการอ่านว่าหมายถึง การออกเสียง การเข้าใจตามตัวหนังสือ การค้นหาความหมาย เครื่องหมาย หรือสัญลักษณ์ใด ๆ สามารถ นำมาตีความสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจในสิ่งนั้น ๆ ได้

สมิท สัตโยภาส (2545 : 92) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง เป็นการมองดู ตัวอักษรแล้วถ่ายทอดความหมายออกมาเป็นความคิดแล้วนำความรู้ ความคิด หรือสิ่งที่ได้ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เมื่อถึงเวลา

สุนันทา มั่นเศรษฐวิทย์ (2545 : 2) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง เป็นลักษณะ ของกระบวนการเป็นลำดับขั้นที่เกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจความหมายของคำ กลุ่มคำ ประโยค ข้อความ และเรื่องราวของสารที่สามารถบอกความหมายได้

นวลอนงค์ บุญจรรยาศิลป์ (2550 : เว็ปไซต์) ให้ความหมายของการอ่านว่า หมายถึง เป็นสะพานสู่ การเรียนรู้ เป็นหนทางสู่ปัญญา เป็นประตูสู่ความสำเร็จ การอ่านช่วยให้รู้จัก โลกกว้างขึ้น ช่วยให้เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ดีแม้ว่าจะสัมผัสไม่ได้ก็ตาม ทำให้รู้เรื่องราวในอดีต ที่ผ่านมาเป็นคนทันสมัยทันเหตุการณ์มีผลต่อความนึกคิดและอารมณ์ตลอดจนจินตนาการ ช่วยผ่อนคลายความเครียด ลดความเศร้า กำจัดความเหงาเพิ่มความสนุกสนานเบิกบาน

จากข้อความดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การอ่านเป็นกระบวนการที่แปลความหมาย จากตัวอักษรแล้วถ่ายทอดความหมายจากตัวอักษรมาเป็นความคิดอย่างมีเหตุผลทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่อ่านได้อย่างถูกต้อง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในสังคมได้

ความสำคัญของการอ่าน

จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระที่ 1 การอ่าน มาตรฐาน ท 1.1 ไว้ว่ากระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิด เพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต และมีนิสัย รักการอ่าน จึงเห็นว่าการอ่านมีความสำคัญอย่างยิ่งจะเห็นได้จากนักศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านดังนี้

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 2) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านว่าการอ่าน มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและช่วยสนองความอยากรู้อยากเห็น อันเป็นธรรมชาติ ของมนุษย์ได้ทุกเรื่องซึ่งมีอยู่ในทรัพยากรสารสนเทศทุกประเภท โดยเฉพาะความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ในโลก

พนิตนันท์ บุญพามี (2542 : 3) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านว่า การอ่านมีความจำเป็น ต่อชีวิตของคนยุคปัจจุบัน เพราะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านวัตถุวิทยาการ และความนึกคิด การอ่านช่วยให้เราสามารถติดตามความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าได้ทันการ การอ่านจะช่วยเพิ่มพูนประสบการณ์ ความรู้ ความคิดวิจารณ์ญาณให้คนเรามีความงอกงาม ทางวุฒิภาวะ วุฒิปัญญา และความสามารถมากยิ่งขึ้น การอ่านส่งเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนา คุณภาพชีวิตและจิตวิญญาณของผู้อ่านให้เป็นที่ไปในทางที่ดีอย่างดีงามได้โดยตนเอง รวมทั้งสามารถ พัฒนาค้นหาเป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วมได้อย่างดี การอ่านเปรียบเสมือนสะพานเชื่อมประสาน ความรู้ ความเข้าใจของมนุษย์ทุกชาติ ทุกภาษาให้ถึงกัน ให้ประจักษ์ในความจริงอย่างเดียวกัน และให้สามารถประกอบกิจการต่าง ๆ อันเป็นคุณประโยชน์ร่วมกันได้เป็นอย่างดีหรือ กล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า การอ่านนำมนุษย์ผ่านพรมแดนทางภูมิประเทศและวัฒนธรรมขณะเดียวกัน การอ่านช่วยให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินในชีวิตมากขึ้นเพราะการอ่านวรรณกรรมดี ๆ ก่อให้เกิดความเพลิดเพลินในยามว่าง

กรมวิชาการ (2546 : 7) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านว่า การอ่านเป็นเครื่องมือแสวงหา ความรู้ช่วยให้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเป็นเครื่องมือสืบทอดมรดก ทางวัฒนธรรม ส่งเสริมความคิดความฉลาดรอบรู้ ก่อให้เกิดความเพลิดเพลินเชิงการพัฒนาคุณภาพ ชีวิต เป็นเครื่องมือในการพัฒนาระบบการปกครอง การเมือง ศาสนา ประวัติศาสตร์ สังคม และพัฒนาระบบการสื่อสารที่ใช้เครื่องทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ

สมพร แพ่งพิพัฒน์ (2547 : 123) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านว่าการอ่านมีความสำคัญ ซึ่งทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ตอบสนองความอยากรู้ทำให้ผู้อ่านมีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ได้รับความเพลิดเพลิน สนุกสนาน คลายเครียด มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ให้สามารถพัฒนาตนเองและงานให้มีประสิทธิภาพได้

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า การอ่านมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ชีวิตของมนุษย์ ใช้ในการสื่อสารทำให้เกิดความเข้าใจและแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ช่วยพัฒนาสติปัญญา และเสริมสร้างแนวคิดสร้างสรรค์ในการดำเนินชีวิตได้

ประเภทของการอ่าน

ประเภทของการอ่านนั้น ได้มีนักการศึกษา หลายท่าน ได้แบ่งประเภทของการอ่านไว้ดังนี้

วรรณิ โสมประยูร (2542 : 127) ได้แบ่งประเภทของการอ่านออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การอ่านออกเสียง แบ่งได้ 3 แบบ ได้แก่

1.1 การอ่านร้อยแก้ว

1.2 การอ่านร้อยกรอง

1.3 การอ่านทำนองเสนาะ

2. การอ่านในใจ แบ่งได้ 7 แบบ ได้แก่

2.1 การอ่านแบบค้นคว้าหาความรู้

2.2 การอ่านแบบจับใจความสำคัญ หรือหาสาระสำคัญของเรื่องที่อ่าน

2.3 การอ่านแบบหารายละเอียดทุกชั้นตอน

2.4 การอ่านเพื่อหารายละเอียดทุกคำเพื่อการปฏิบัติ

2.5 การอ่านแบบวิเคราะห์วิจารณ์เพื่อหาเหตุผล

2.6 การอ่านแบบไตร่ตรอง โดยใช้วิจารณ์ญาณเพื่อหาข้อเท็จจริง ข้อดีข้อเสียสำหรับ

เลือกแนวทางปฏิบัติ

2.7 การอ่านแบบคร่าว ๆ เพื่อสังเกตและจดจำ

ไพพรรณ อินทนิล (2546 : 32 – 35) ได้แบ่งประเภทของการอ่านตามวัตถุประสงค์ของการอ่าน ได้ดังนี้

1. อ่านเพื่อเก็บใจความสำคัญ ได้แก่ ข้อความหรือเก็บใจความสำคัญที่มีแนวทางปฏิบัติ โดยตัดส่วนต่าง ๆ เหล่านี้ในเนื้อเรื่องออกอันได้แก่ ตัวอย่างประกอบส่วนขยายหรือรายละเอียดต่าง ๆ ข้อเปรียบเทียบต่าง ๆ โวหารต่าง ๆ ส่วนวนที่หรุหรา ตัวเลข สถิติ ต่าง ๆ (ยกเว้นในกรณีที่ต้องการผลทางตัวเลข เช่น การวิจัยต่าง ๆ) คำถาม หรือ คำพูดของผู้เขียน

2. อ่านเพื่อทดสอบความเข้าใจ ได้แก่การอ่านตอบข้อความ ผู้อ่านอ่านแล้ว

ต้องตีความหมายข้อความแต่ละประโยคแต่ละย่อหน้าให้เข้าใจอย่างถูกต้องจึงจะทำข้อสอบได้

3. อ่านเพื่อแสดงความคิดเห็นมีขั้นตอนการปฏิบัติอย่างน้อย 2 ขั้นตอน คือ อ่านเพื่อเก็บใจความสำคัญและเขียนหรือพูดเพื่อแสดงความคิดเห็น

4. การอ่านเพื่อปฏิบัติตามคำแนะนำ การอ่านประเภทนี้ผู้อ่านต้องอ่านอย่างละเอียดลออและเมื่ออ่านจบแล้วสามารถมองเห็น “ ภาพ ” หรือขั้นตอนของการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ทั้งหมด โดยขณะที่ปฏิบัติไม่ต้องหวนกลับไปอ่านใหม่

5. การอ่านเพื่อคลายเครียด หรือฆ่าเวลา การอ่านประเภทนี้ไม่ได้มุ่งเอาเนื้อหาสาระหรือความสมจริงมุ่งความสนุกสนานเป็นสำคัญ

ลาวัวชัย สังข์พັນชานนท์ และคณะ(2549 : 18-21) ได้แบ่งประเภทการอ่านเป็น 2 ประเภท คือ

1. การจำแนกตามประเภทตามลักษณะการอ่าน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การอ่านออกเสียง หมายถึงการอ่าน โดยวิธีเปล่งเสียงออกมา เป็นถ้อยคำหรือเสียงแล้วถ่ายทอดเสียงออกมาเป็นความคิด

1.2 การอ่านในใจ หมายถึงการอ่านที่ถ่ายทอดออกมาเป็นความคิดโดยตรง

2. การจำแนกประเภทตามวิธีการอ่าน แบ่งได้ 5 ประเภท คือ

2.1 การอ่านอย่างคร่าว ๆ

2.2 การอ่านแบบตรวจตรา

2.3 การอ่านแบบศึกษาค้นคว้า

2.4 การอ่านเชิงวิเคราะห์หรือการแบบตีความ

2.5 การอ่าน โดยใช้วิจารณญาณ

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า ประเภทของการอ่านคือการอ่านออกเสียงและอ่านในใจ ซึ่งทั้ง 2 ชนิดนั้นต้องจับใจความให้ได้ก่อนแล้วต้องเข้าใจสามารถแสดงความคิดเห็นได้นำไปปฏิบัติได้ความรู้ สามารถวิเคราะห์วิจารณ์ จัดลำดับเหตุการณ์ หรือจัดทำเป็นเอกสารพร้อมทั้งให้เกิดความเพลิดเพลิน

เทคนิคการอ่าน

เทคนิคการอ่านนั้นนักการศึกษาได้รวบรวมเทคนิคการอ่าน ซึ่งแต่ละทฤษฎีมีผลต่อการอ่านดังนี้

เทคนิค SQ3R

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542 : 21) ได้กล่าวถึงเทคนิคการอ่าน คือ เทคนิค SQ3R ดังนี้

ขั้นที่ 1 S (Survey) สํารวจคร่าวๆ ส่วนต่างๆ ของหนังสือเพื่อดูชื่อเรื่อง ผู้เขียน และเนื้อหาเรื่องในแต่ละบท ตั้งแต่หน้าปก หน้าปกใน คำนำ สารบัญ บรรณานุกรม วรรชนี

ขั้นที่ 2 Q (Question) ตั้งคำถามในเรื่องราวที่ต้องการรู้จากหนังสือเล่มนั้นๆ

ขั้นที่ 3 R₁ (Read) อ่านเพื่อหาคำตอบจากคำถามที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 4 R₂ (Read) จำและจดบันทึกข้อความสำคัญ หรือประเด็นหลัก

ขั้นที่ 5 R₃ (Read) อ่านทบทวนเป็นการย้อนกลับไปอ่านอีกครั้ง ว่าสามารถ จำประเด็นหลักได้ครบถ้วนหรือไม่

เทคนิค OK4R

มันทนา นาคะบุตร (2542 : 28) ได้กล่าวทฤษฎีการอ่าน คือ เทคนิค OK4R ดังนี้ การอ่าน OK4R เป็นการอ่านที่เป็นพื้นฐานสำหรับการอ่านทุกๆ ไป มีองค์ประกอบหลัก คือ

O มาจากคำว่า Overview หมายถึง การอ่านอย่างคร่าวๆ เพื่อให้รู้ภาพรวมของหนังสือ หรือเนื้อเรื่องที่อ่านว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร

K มาจากคำว่า Key Ideas หมายถึง การเก็บความคิดสำคัญ หรือประเด็นสำคัญๆ ซึ่งเป็นหัวใจของเนื้อเรื่องที่อ่าน

4R เป็นกระบวนการอ่านที่ประกอบด้วย

Reading (การอ่าน) อ่านเพื่อตอบคำถามให้กระจ่าง เช่น ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ทำไม

Recall (การระลึก) พยายามตอบคำถามที่ตั้งไว้ว่า รู้และเข้าใจมากน้อยเพียงใด

Reflect (การนึกดู) พยายามขยายความคิดจากที่ได้อ่านไปแล้ว เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ หรือเกิดความคิดใหม่

Review (การทบทวน) การทบทวนเรื่องที่อ่านจะช่วยให้ความรู้แน่นแจ่มชัด และจดจำได้ดี

เทคนิค PQRST

ลินจง จันทรวราพิศย์ (2542 : 29) ได้กล่าวถึง เทคนิค PQRST มีขั้นตอนดังนี้

การสำรวจ (Preview) ผู้อ่านจะใช้เวลาประมาณ 1-5 นาที สํารวจหนังสือที่จะอ่านอย่างคร่าวๆ เกี่ยวกับชื่อหนังสือ ผู้แต่ง ครั้งที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ สารบัญ คำนำ คำสรุป ตาราง กราฟ ตัวเลข และภาพ

ตั้งคำถาม (Question) เมื่อสำรวจเสร็จแล้ว ให้ตั้งคำถามเกี่ยวกับหัวข้อที่ต้องการรู้มากที่สุด เมื่ออ่านไปคำถามจะผุดขึ้นมาเรื่อยๆ พยายามอ่านเพื่อหาคำตอบ

อ่าน (Read) ควรอ่านอย่างกระตือรือร้น อ่านเพื่อตอบคำถาม และอ่านเพื่อหาคำตอบ ควรอ่านตาราง กราฟ รูปภาพ แผนภูมิด้วย เพราะจะช่วยให้เข้าใจเรื่องได้งานขึ้น

สรุป (Summarize) เมื่ออ่านเนื้อหาจบแต่ละบทแต่ละตอนให้หยุดพักสักครู่ และพยายามทบทวนว่าเข้าใจ จำอะไรได้บ้างควรทำบันทึกย่อความคิดสำคัญที่เกิดจากการสรุป ความเข้าใจไว้ ขั้นตอนนี้มีประสิทธิภาพความรู้กับข้อมูลจะถูกบันทึกเก็บไว้ในสมองอย่างถาวร

ทดสอบหรือทบทวนความรู้ (Test) ลองทบทวนความเข้าใจเรื่องทั้งหมดที่อ่าน มาโดยตอบคำถามที่ตั้งไว้ หรืออาจจะลองทำแบบฝึกหัดท้ายบท การทบทวนหรือทดสอบ แต่ละครั้งจะช่วยเพิ่มความรู้ความเข้าใจใหม่ได้อีกด้วย

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า เทคนิค SQ3R OK4R และทฤษฎี PQRSST มีขั้นตอน การอ่านที่คล้ายคลึงกัน คือเริ่มจากการอ่านอย่างสำรวจแล้วตั้งคำถามจึงอ่านอย่างทำความเข้าใจ และจดบันทึกด้วยซึ่งเป็นวิธีการอ่านที่เหมาะสมกับการฝึกอ่านจับใจความ และอ่านเชิงวิเคราะห์ ซึ่งเห็นได้จากการที่นักวิชาการได้นำเทคนิคดังกล่าวมาใช้แล้วผู้เรียนสามารถจำประเด็นหลัก ได้ครบถ้วน ทราบได้ว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ทำการสรุป ตั้งคำถาม และทำแบบทดสอบเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การอ่านเชิงวิเคราะห์

ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์

การอ่านเชิงวิเคราะห์เป็นการอ่านเพื่อจับใจความสำคัญของเรื่องที่อ่านผู้อ่านต้องใช้เหตุผล พิจารณาได้ตรงตรง แยกแยะหาเหตุผล เปรียบเทียบและสรุปเรื่องแสดงความคิดเห็นได้มีนักวิชาการ กล่าวถึงความหมายการอ่านเชิงวิเคราะห์ไว้ดังนี้

พนิตนันท์ บุญพามี (2542 : 103) ให้ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่า หมายถึง การวิเคราะห์เป็นคำที่ใช้กันมานานแล้ว หมายถึงการแยกแยะออกเป็น ส่วน ๆ เพื่อพิจารณาให้ถี่ถ้วน ที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังนั้นการอ่านเชิงวิเคราะห์ จึงหมายถึง การอ่านเพื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วน

ลินจง จันทรวราทิพย์ (2542 : 56) ให้ความหมายของการอ่าน เชิงวิเคราะห์ว่า หมายถึง การอ่านอย่างละเอียดถี่ถ้วน เพื่อให้ได้ความหมาย บริบูรณ์แล้วจึงแยกแยะออกเป็น ส่วน ๆ ว่ามีความหมายและความสำคัญอย่างไรตั้งแต่แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันอย่างไร

วัชรวิ บูรณสิงห์ และนิรมล ศตวุฒิ (2542 : 43) ให้ความหมายการอ่านเพื่อวิเคราะห์ ว่าหมายถึงการอ่านเพื่อแยกแยะความคิดที่อาจจะอยู่อย่างกระจัดกระจายในส่วนต่าง ๆ ของข้อความ ที่อ่าน แล้วนำมาจัดลำดับ แยกแยะประเด็นสำคัญ มีการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดมาประกอบ

ความคิด การวิเคราะห์ที่จำต้องอาศัยความรู้ในเรื่องนั้น ๆ มาประกอบจึงจะสามารถแยกแยะข้อมูลข้อเท็จจริงหรือความคิดเห็นออกจากกันได้ถูกต้อง

สมพร แพ่งพิพัฒน์ (2542 : 33) ให้ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่าหมายถึง การอ่านอย่างพินิจพิเคราะห์อย่างถี่ถ้วนเพื่อทำความเข้าใจให้ชัดเจนถึงความถูกต้องในข้อมูลเพื่อประจักษ์ในคุณค่าและประโยชน์การอ่านเพื่อวิเคราะห์

กรมวิชาการ (2544 ก : 208) ให้ความหมาย ของการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่า หมายถึง การอ่านหนังสือแต่ละเล่มอย่างละเอียดให้ความหมายครบถ้วนแล้วจึงแยกแยะว่าส่วนนั้น ๆ มีความหมายและความสำคัญอย่างไรบ้างในแต่ละด้านสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ อย่างไร

จิรัชณา ก้วพิสมัย (2545 : 17) ให้ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่า หมายถึง ความสามารถในการประเมินสิ่งที่อ่าน โดยใช้กระบวนการคิดอย่างรอบคอบและใช้วิจารณ์ญาณในสิ่งที่อ่าน

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2545 : 51) ให้ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่า หมายถึง การอ่านด้วยความคิดพิจารณาและไตร่ตรองด้วยเหตุผลว่าเนื้อหา ที่อ่านนั้นส่วนใดเป็นสาระหรือไม่ เป็นสาระส่วนใดเป็นข้อคิดเห็น ส่วนใดควรเชื่อถือหรือไม่รวมถึงพิจารณาจุดประสงค์ และทักษะของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อแยกแยะเลือกหาสาระที่ดีไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2546 : 10) ให้ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่า หมายถึงการอ่านที่ฝึกให้ผู้อ่านรู้จักใช้ความคิดสติปัญญาและความรอบรู้ที่ได้อ่าน และความคิดเห็นเป็นการเพิ่มพูนความรู้ใช้ทักษะทางปัญญาสามารถถ่ายทอดความคิดได้ ต้องแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบวิเคราะห์ออกมาเป็นความคิดเห็น

เสาวลักษณ์ ครองจิตร (2547 : 41) ให้ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่า หมายถึง การอ่านอย่างรอบคอบ โดยใช้วิจารณ์อย่างลึกซึ้งในการประเมินสิ่งที่อ่านเพื่อแยกแยะประเด็นต่าง ๆ ของสิ่งที่อ่าน ได้ละเอียดถี่ถ้วน

เอมอร สงวนดี (2547 : 17) ให้ความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่าหมายถึง ความสามารถในการแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากข้อคิดเห็นและประเมินสิ่งที่อ่าน โดยใช้ความคิดพิจารณา อย่างรอบคอบและมีวิจารณ์ญาณต่อเรื่องราวที่อ่าน

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า การอ่านเป็นความสามารถในการประเมินสิ่งที่อ่าน โดยใช้ความคิด เหตุผล พิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบและมีวิจารณ์ญาณมาใช้ในการตัดสินใจจากเรื่องที่อ่านเพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างองค์ประกอบหลักการและเหตุผลของเรื่อง

ความสำคัญของการอ่านเชิงวิเคราะห์

จากความหมายของการอ่านเชิงวิเคราะห์ที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงทำให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของการอ่านเชิงวิเคราะห์ซึ่งมีนักการศึกษาให้ความสำคัญของการอ่านเชิงวิเคราะห์ไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2542 : 12) ได้กำหนดจุดเน้นของการเรียน การสอนในคู่มือหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ว่าสิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือการจัดการเรียนการสอนให้นักเรียน นำความรู้ความสามารถไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริงสื่อสารกับผู้อื่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการสอนเพื่อให้นักเรียนบรรลุมาตรฐาน คือ ความรู้ทักษะกระบวนการ คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม และนิสัยการใช้กระบวนการในการแสดงออก

กรมวิชาการ (2546 : 10) ให้ความสำคัญของการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่าหมายถึงการอ่าน ที่ฝึกให้ผู้อ่านรู้จักใช้ความคิด สติปัญญา และความรู้ต่อสิ่งที่ได้อ่านการฝึกแสดงความคิดเห็น จะช่วยให้ผู้อ่านรู้จักคิดเป็น มีความรู้กว้างขวางและเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ในการใช้ทักษะทางปัญญาเพื่อแสวงออกเป็นความคิดเห็นของตนเอง

ชาวล แพรรัตกุล (2520 : อ้างถึงใน พิกุล สิทธิอมร. 2550 : 39) ให้ความสำคัญของการอ่านเชิงวิเคราะห์ว่าหมายถึงสมรรถภาพทางสมองที่สำคัญของมนุษย์มีคุณค่าต่อชีวิต โดยตรงเป็นที่ปรารถนาของการศึกษาทุกระดับชั้น ถึงแม้ว่าไม่เคยฝึกฝนความคิดชนิดนี้มาก่อน จะรับรู้ได้เท่าที่ตาเห็น หู จมูก ลิ้น สัมผัสเท่านั้น จะไม่รู้ถึงแก่นแท้ที่ซ่อนอยู่

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า การอ่านเชิงวิเคราะห์มีความสำคัญต่อการอ่านของผู้เรียน ทั้งนี้เพราะการอ่านเชิงวิเคราะห์เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักใช้เหตุผลในการแยกแยะสิ่งสำคัญ จากเรื่องที่ได้อ่าน และสามารถประเมินค่าความเชื่อถือในเรื่องที่อ่าน

หลักการอ่านเชิงวิเคราะห์

นักการศึกษาได้กล่าวถึงหลักการอ่านเชิงวิเคราะห์ไว้ดังต่อไปนี้

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543 : 28) กล่าวว่า การอ่านเชิงวิเคราะห์เป็น ความสามารถในการแยกแยะเพื่อหาส่วนย่อย ของเหตุการณ์เรื่องราวหรือเนื้อหาต่าง ๆ ว่า ประกอบด้วยอะไรบ้าง มีจุดมุ่งหมายหรือความประสงค์สิ่งใด นอกจากนั้นยังมองถึงว่าส่วนย่อย ที่สำคัญนั้นแต่ละเหตุการณ์เกี่ยวข้องกันอย่างไรและพยายามมองให้ลึกลง ไปถึงแก่นแท้ของเรื่องราว และเหตุการณ์นั้น ๆ การวิเคราะห์จึงต้องอาศัยพฤติกรรมด้านความจำ ความเข้าใจและด้านการ นำไปใช้

ทิศนา แคมมณี และคณะ (2544 : 97) กล่าวว่า การอ่านเชิงวิเคราะห์เป็นการคิดที่ต้องหา คำตอบแยกแยะข้อมูลและความสัมพันธ์ของข้อมูลที่แยกแยะนั้นหรืออีกนัยหนึ่งคือการเรียนรู้ระดับ

ที่ผู้เรียนสามารถจับได้ว่าอะไรเป็นสาเหตุ เหตุผล หรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ใด ปรากฏการณ์หนึ่ง

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2545 : 50 - 51) กล่าวว่าหลักการอ่านเพื่อวิเคราะห์มีหลักปฏิบัติ ดังนี้

1. แยกแยะส่วนที่เป็นสาระสำคัญและส่วนขยายความ การเขียนหนังสือผู้เขียนจะเขียนใน 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสาระสำคัญและส่วนขยายความซึ่งอาจจะเป็นการอธิบายหรือยกตัวอย่างประกอบ การอ่านอย่างวิเคราะห์นั้นผู้อ่านจะต้องค้นหาส่วนที่เป็นสาระสำคัญที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอเพื่อจะได้เข้าใจจุดประสงค์ที่แท้จริงของผู้เขียน
2. แยกแยะส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงออกจากข้อคิดเห็น ในงานเขียนต่าง ๆ นอกจากผู้เขียนจะนำเสนอข้อมูลส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงแล้ว บางครั้งผู้เขียนอาจสอดแทรกข้อคิดเห็นเพื่อแสดงมุมมองและทัศนะส่วนตัวอันจะทำให้งานเขียนน่าสนใจและน่าอ่านยิ่งขึ้นแต่ในข้อคิดเห็นนั้น ๆ อาจแฝงไว้ด้วยค่านิยมส่วนตัว ความเชื่อหรืออคติต่างๆ ของผู้เขียนซึ่งผู้อ่านจะต้องพิจารณาว่าความคิดเห็นของผู้เขียนตั้งอยู่บนเหตุผลที่ถูกต้องหรือไม่ การเห็นด้วยกับผู้เขียนหรือไม่ การอ่านประเภทนี้จึงต้องอาศัยประสบการณ์การอ่านอย่างมาก

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่า การอ่านเชิงวิเคราะห์ มีหลักการอ่านต้องดูรูปแบบของข้อความที่อ่านแยกเนื้อเรื่อง โดยพิจารณาแต่ละส่วน พิจารณาว่าผู้เรียนใช้กลวิธีอย่างไร สืบเสาะดูข้อความใดเป็นจริง หรือเท็จ เป็นความรู้หรือความคิดเห็นและสาระสำคัญที่สุดของเรื่องว่าใช้อย่างไร

แผนผังความคิด

แผนผังความคิด (Mind Mapping) มีชื่อเรียกหลายอย่างแต่ความหมายใกล้เคียงกัน เช่น แผนภาพความคิด แผนที่ความคิด แผนผังความคิด ซึ่งเป็นการนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสมองมาใช้ สร้างเป็นแผนภาพ หรือวัดความคิดรวบยอด ในการศึกษาแผนผังความคิดนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอหัวข้อและเนื้อหาต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ความหมายของแผนผังความคิด

นักการศึกษาได้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 : 19) ให้ความหมายของแผนผังความคิดว่า หมายถึง การฝึกให้ผู้เรียนจัดกลุ่มความคิดรวบยอดของตนเพื่อให้เห็นภาพรวมของความคิดเห็น ความสัมพันธ์ของความคิดรวบยอดเป็นภาพ สามารถเก็บไว้ในหน่วยความจำได้ง่าย

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2543 : 8) ให้ความหมายของแผนที่ความคิดว่าหมายถึง การฝึกวิเคราะห์ (สมองด้านซ้าย) และสังเคราะห์ (สมองด้านขวา) เป็นยุทธศาสตร์ การจัด

การเรียนรู้ที่จะทำให้ผู้เรียน ได้พัฒนาเต็มศักยภาพและมีความสมดุลทั้งร่างกาย ปัญญา และสังคม

ธำลั รัตสุทธิ (2544 : 45) ให้ความหมายของแผนที่ความคิดว่า หมายถึงการนำเอาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสมอง ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดไม่ว่าจะเป็นสมองซีกซ้ายและขวาเพราะในแผนที่ความคิดนั้นทำให้เด็กได้คิด วิเคราะห์ คำภาษา สัญลักษณ์ ระบบ ลำดับ คำนวน ความเป็นเหตุเป็นผล ตรรกวิทยา ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ ความงาม ศิลปะ

ประพนธ์ เรืองณรงค์ (2545 : 202) ให้ความหมายของแผนที่ความคิดว่า แผนที่ความคิด หมายถึงการจัดลำดับเค้าโครงความคิดของเรื่องที่จะเขียนขึ้นนี้ เพื่อให้เป็นแนวทางในการเรียนที่ส่งผลให้เกิดเอกภาพ และสารัตถภาพในการเขียน

อุดม เขยกิจวงศ์ (2545 : 147) ให้ความหมายของแผนผังความคิดว่า หมายถึงการระดมพลังสมองเป็นการนำความรู้ที่มีอยู่ออกมาใช้ซึ่งให้ผู้เรียนมีความรู้สึกอิสระในความคิด ไม่ต้องวิตกกังวลว่าสิ่งที่ออกมามีความสัมพันธ์กับประเด็นที่ตั้งหรือไม่ ถูกหรือผิด เพราะเป็นการคิดขั้นต้น

จากข้อความดังกล่าว สรุปได้ว่า แผนผังความคิด เป็นการบันทึกข้อมูล โดยใช้ความคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ มาจัดลำดับเค้าโครงความคิดของเรื่องที่จะเขียน เป็นความคิดของคนออกมาเป็นแผนผังให้มีความสัมพันธ์ระหว่างความคิดรวบยอดสำคัญ และความคิดรวบยอดรองลงมา

หลักการทำแผนผังความคิด

หลักการทำแผนผังความคิดเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปใช้ในการสร้างแผนผังความคิด ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ดังต่อไปนี้

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2544 : 77) กล่าวถึงหลักการทำแผนผังความคิดไว้ดังนี้

1. เริ่มด้วยภาพสี่ตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษ ภาพ ๆ เดียวมีค่ากว่าคำพันคำและยังช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และยังเพิ่มความจำมากขึ้นด้วย
2. ใช้ภาพให้มากที่สุด แผนที่ความคิด ก่อนคำสำคัญ (Keyword) หรือรหัส เพื่อเป็นการช่วยการทำงานของสมอง คึงดูคล้ายตา และช่วยในการจำ
3. ควรเขียนคำสำคัญบรรจงตัวใหญ่ ๆ ถ้าเป็นภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวพิมพ์ใหญ่ เมื่อย้อนกลับมาก่ออ่านใหม่จะให้ภาพที่ชัดเจน สะดุดตา อ่านง่าย และก่อผลกระทบต่อความคิดมากกว่า การใช้เวลาเพิ่มอีกเล็กน้อยในการเขียนตัวให้ใหญ่จะทำให้อ่านง่าย ชัดเจนและจะช่วยให้สามารถประหยัดเวลาได้เมื่อย้อนกลับมาอ่านใหม่อีกครั้ง
4. เขียนคำสำคัญเหนือเส้น และแต่ละเส้นต้องต่อกับเส้นอื่น ๆ เพื่อให้แผนที่ความคิดมีโครงสร้างพื้นฐานรองรับ
5. คำสำคัญควรมีลักษณะเป็น “หน่วย” โดยคำสำคัญ 1 คำต่อเส้น 1 เส้น คำละเส้น

เพราะจะช่วยให้แต่ละคำเชื่อมโยงต่อกัน ๆ ได้อย่างอิสระ เปิดทางให้กล่องตัวและขีดหุ่นมากขึ้น

6. ระบายสีให้ทั่ว แผนที่ความคิด เพราะสีช่วยระบับความจำ เพลิ้นตา กระตุ้นสมองซีกขวา

7. เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ควรปล่อยให้หัวคิดมีอิสระมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อย่ามัวคิดว่าจะเขียนลงตรงไหนดี หรือว่าจะใส่หรือไม่ใส่อะไรลงไป เพราะล้วนแต่จะทำให้งานล่าช้าอย่างน่าเสียดาย

เอกรินทร์ สีมหาศาล และคณะ (2544 : 80) ได้สรุปหลักการทำแผนผังความคิด และขั้นตอนการเขียนแผนผังความคิด มีหลักในการปฏิบัติ ดังนี้

1. เขียนความคิดหลักไว้ตรงกลาง
2. เขียนความคิดรองไว้รอบๆ ความคิดหลัก
3. โยงเส้นแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดหลัก และความคิดรอง
4. ถ้ามีความคิดย่อยๆ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ก็ขยายต่อไปได้อีก

วัฒนาพร ระบุบุทช์ (2545 : 92 – 93) กล่าวถึงวิธีการเขียนและข้อเสนอแนะในการเขียนแผนผังความคิด ไว้ดังนี้

วิธีการเขียนแผนผังความคิด

1. เตรียมกระดาษเปล่าที่ไม่มีเส้นบรรทัด และวางกระดาษภาพแนวนอน
2. วาดภาพสีหรือเขียนคำหรือข้อความที่สื่อหรือแสดงถึงเรื่องที่ทำแผนที่ความคิดกลางหน้ากระดาษ โดยใช้สีอย่างน้อย 3 สี และต้องไม่ตีกรอบด้วยรูปทรงเรขาคณิต
3. คิดถึงหัวเรื่องสำคัญที่เป็นส่วนประกอบของเรื่องที่ทำ แผนที่ความคิด โดยให้เขียนเป็นคำที่มีลักษณะเป็นหน่วย หรือเป็นคำสำคัญ (Keyword) สั้น ๆ ที่มีความหมายบนเส้น ซึ่งแต่ละเส้นจะต้องแตกจากศูนย์กลางไม่ควรเกิน 8 กิ่ง
4. แยกความคิดของหัวเรื่องสำคัญแต่ละหัวเรื่องในข้อ 3 ออกเป็นกิ่งหลายๆ กิ่ง โดยเขียนคำหรือวลีบนเส้นที่แตกออกไป ลักษณะของกิ่งควรเอนไม่เกิน 60 องศา
5. แยกความคิดรองลงไปที่เป็นส่วนประกอบของแต่ละกิ่งในข้อ 4 โดยเขียนคำหรือวลีเส้นที่แตกออกไป ซึ่งสามารถแตกความคิดออกไปได้เรื่อย ๆ ตามความคิดที่จะไหลออกมา
6. การเขียนคำ ควรเขียนด้วยคำที่เป็นคำสำคัญ หรือคำหลักหรือเป็นวลีที่มีความหมายชัดเจน
7. คำ วลี สัญลักษณ์ หรือรูปภาพใดที่ต้องการเน้น อาจใช้วิธีการทำให้เด่น เช่น การล้อมกรอบ หรือใส่กล่อง เป็นต้น

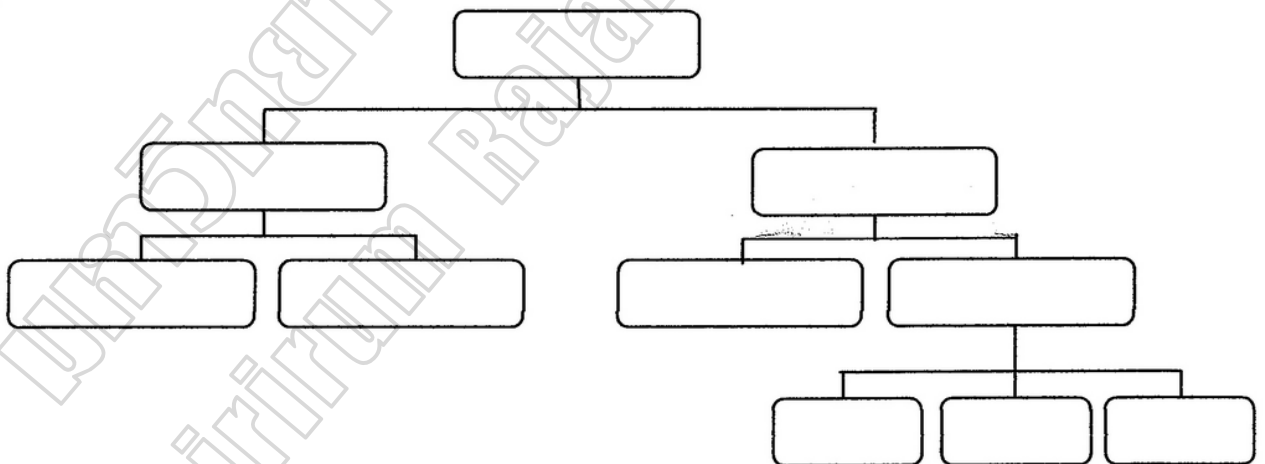
8. ตกแต่งแผนผังความคิด ให้มีสีสันสวยงามสดใส น่าสนใจ จากข้อความดังกล่าว สรุปลงได้ว่า หลักการทำแผนผังความคิดข้างต้นดังกล่าว สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและชีวิตการทำงาน เพื่อการวางแผน การบันทึกช่วยจำ การสรุปบทเรียนไม่ว่าผู้ใหญ่หรือเด็กทำได้เช่นกัน อยู่ที่การฝึกฝน แทนที่จะเขียนเป็นหัวข้อใหญ่หัวข้อย่อย เหมือนในอดีตที่เป็นความเรียงเปลี่ยนมาทำแผนที่ความคิด จะทำให้เห็นภาพการสรุป ความคิดนั้น ๆ ในหน้ากระดาษเพียงแผ่นเดียว ดังนั้นความจะนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

รูปแบบของแผนผังความคิด

การสร้างแผนผังความคิด เป็นการจัดกลุ่มความคิด รวบรวมเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของความคิด ระหว่างความคิดหลักและความคิดรองลงไปโดยนำเสนอเป็นภาพหรือเป็นผัง

วิลสัน สุนทรโรจน์ (2544 : 79 - 82) กล่าวถึงการสร้างแผนผังความคิด ว่าการสร้างหมายถึงการจัดกลุ่มความคิดรวบรวมเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ของความคิดระหว่างความคิดหลักและความคิดรองลงไป โดยนำเสนอเป็นภาพหรือเป็นผัง สามารถนำเสนอได้หลายลักษณะ เช่น

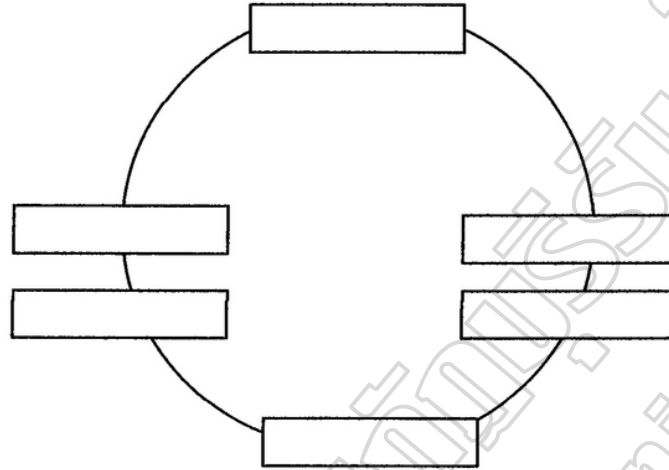
1. แผนผังแบบกิ่งไม้ (Branching Map) นำเสนอโดยการเขียนความคิดรวมยอดหลักไว้ข้างบนหรือตรงกลาง แล้วลากเส้นให้เชื่อมโยงกับความคิดรวมยอดอื่น ๆ ที่สำคัญรองลงไปตามลำดับ ดังภาพประกอบ 2.1

ภาพประกอบ 2.1 แผนผังความคิดแบบกิ่งไม้

ที่มา : วิลสัน สุนทรโรจน์ (2544:80)

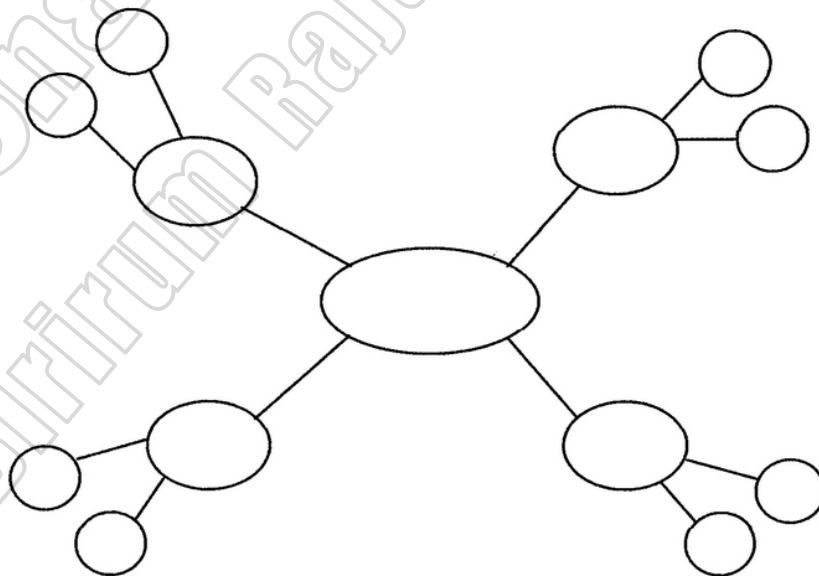
2. แผนผังวงจร (Circle Map) นำเสนอโดยการเขียนเป็นแผนผังเพื่อเสนอความสัมพันธ์เป็นขั้นตอนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันเรียงลำดับเป็นวงกลม ดังภาพประกอบ 2.2

ภาพประกอบ 2.2 แผนผังความคิดแบบวงจร

ที่มา : วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2544:80)

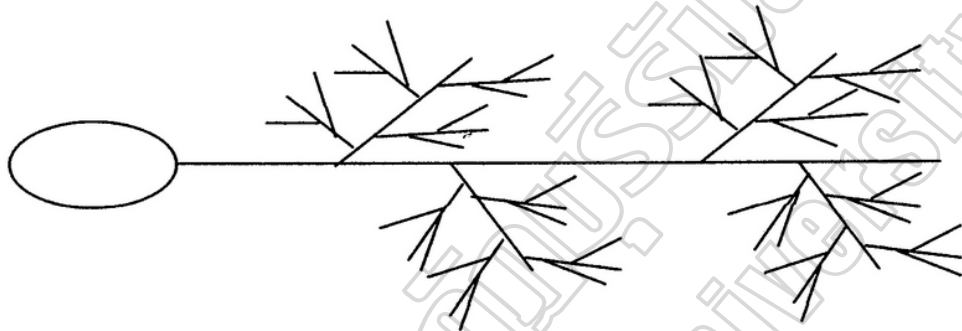
3. แผนผังใยแมงมุม (Spider Map) นำเสนอโดยเขียนความคิดรวบยอดหลักที่สำคัญไว้ตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษ แล้วเขียนคำอธิบายหรือบอกลักษณะของความคิดรองลงไปไว้ในลักษณะของใยแมงมุม ดังภาพประกอบ 2.3

ภาพประกอบ 2.3 แผนผังความคิดแบบใยแมงมุม

ที่มา : วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2544:81)

4. แผนผังก้างปลา (Fishbone Map) นำเสนอโดยเขียนประเด็นหรือเรื่องหลัก แล้วเสนอสาเหตุและผลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังภาพประกอบ 2.4

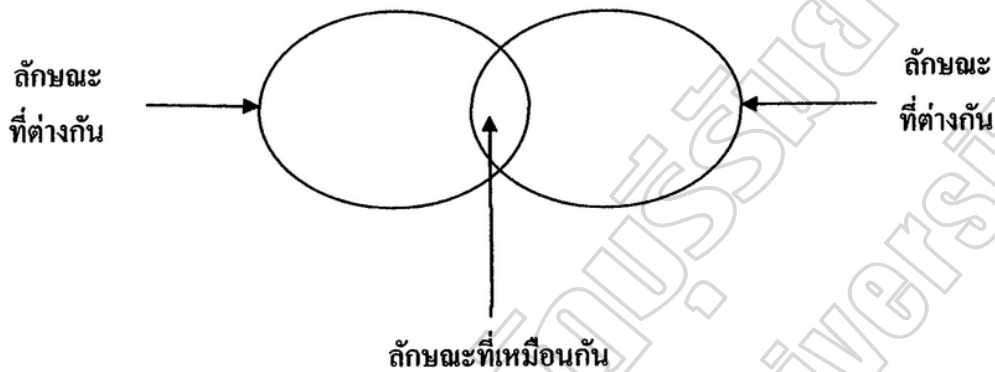
ภาพประกอบ 2.4 แผนผังความคิดแบบก้างปลา
ที่มา : วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2544:81)

5. แผนผังตารางเปรียบเทียบ (Compare Table Map) เสนอโดยการเขียนเป็นตาราง เพื่อเปรียบเทียบสองสิ่งหรือสองเรื่องในประเด็นที่กำหนด ดังภาพประกอบที่ 2.5

<div data-bbox="347 1400 778 1512" style="border: 1px solid black; width: 100%; height: 100%;"></div>	
<div data-bbox="347 1568 778 1680" style="border: 1px solid black; width: 100%; height: 100%;"></div>	

ภาพประกอบที่ 2.5 แผนผังความคิดแบบตารางเปรียบเทียบ
ที่มา : วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2544:82)

6. แผนผังรูปวงกลมทับเหลื่อมกัน (Overlapping Circles Map) นำเสนอการเปรียบเทียบสองสิ่ง หรือสองเรื่องที่มีลักษณะเหมือนกันและต่างกัน ดังภาพประกอบ 2.6

ภาพประกอบ 2.6 แผนผังความคิดรูปวงกลมทับเหลื่อมกัน

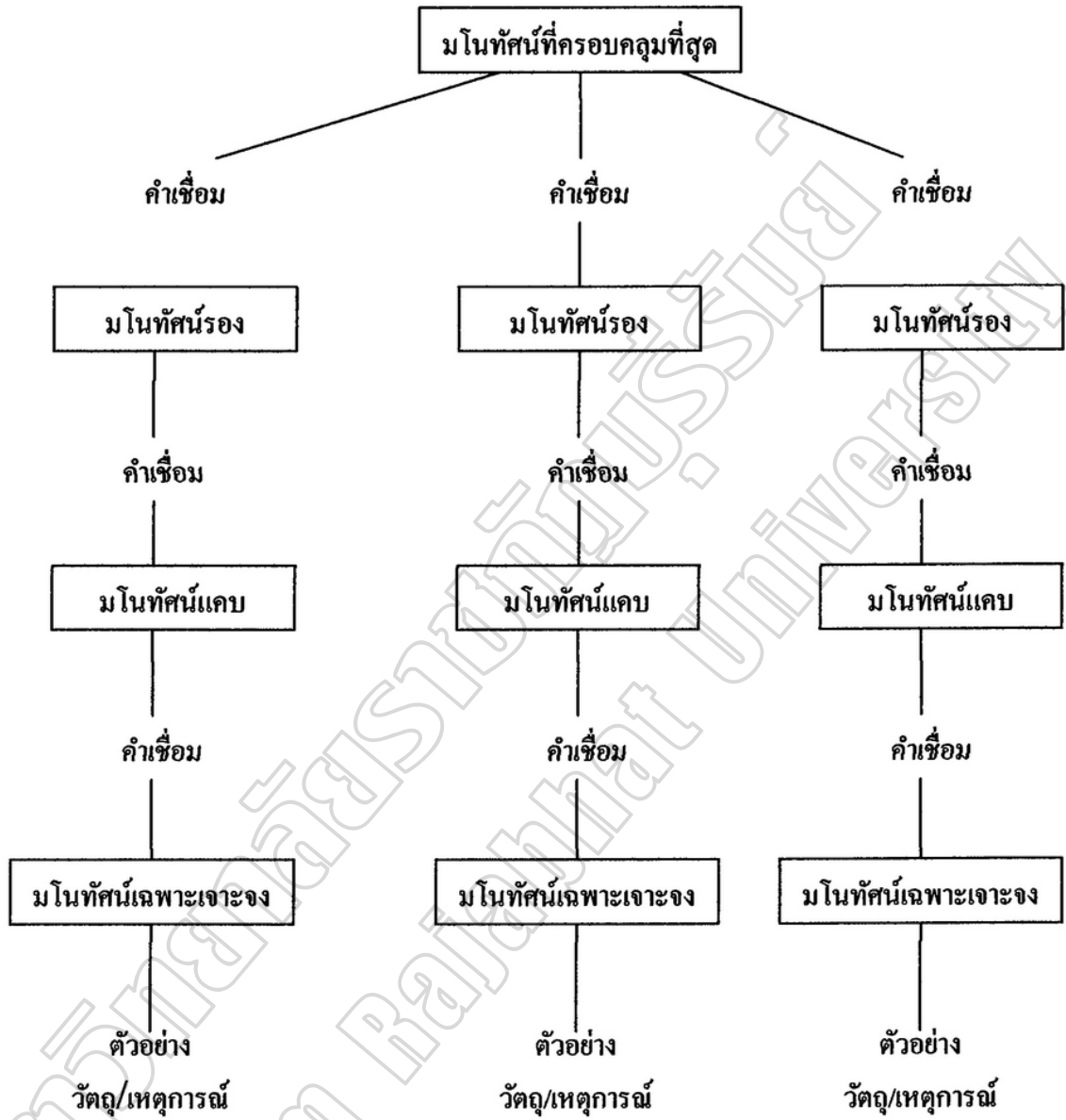
ที่มา : วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2544:83)

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545 : 176 – 192) ได้ทำรูปแบบของกรอบ มโนทัศน์บางรูปแบบที่เห็นว่าสามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ดังนี้

1. ผังมโนทัศน์ (Concept Mapping)

เป็นแผนภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ (Concept) ต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างเป็นลำดับขั้น เพื่อให้เกิดการสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ พัฒนาขึ้นโดย โนวัก (Novak) (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2542 : 42) ผังมโนทัศน์สามารถนำไปใช้ดังต่อไปนี้

- 1.1 ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์หลัก มโนทัศน์รอง มโนทัศน์ย่อย มโนทัศน์เฉพาะเจาะจง และตัวอย่างตามลำดับ
- 1.2 ใช้สรุปหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่
- 1.3 ใช้วิเคราะห์เนื้อหาหรืองานต่าง ๆ
- 1.4 ใช้จัดระบบความคิดและความจำ
- 1.5 ใช้นำเสนอข้อมูล

ผังภาพประกอบ 2.7

ภาพประกอบ 2.7 ตัวอย่างมโนทัศน์

ที่มา : สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545:176)

2. แผนที่ความคิด (Mind Map หรือ Mind Mapping)

แผนที่ความคิดใช้แสดงการเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งระหว่างความคิดหลัก ความคิดรองและความคิดย่อยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน พัฒนาขึ้นโดย บุซซาน (Busan) ซึ่งมีรูปแบบดังนี้

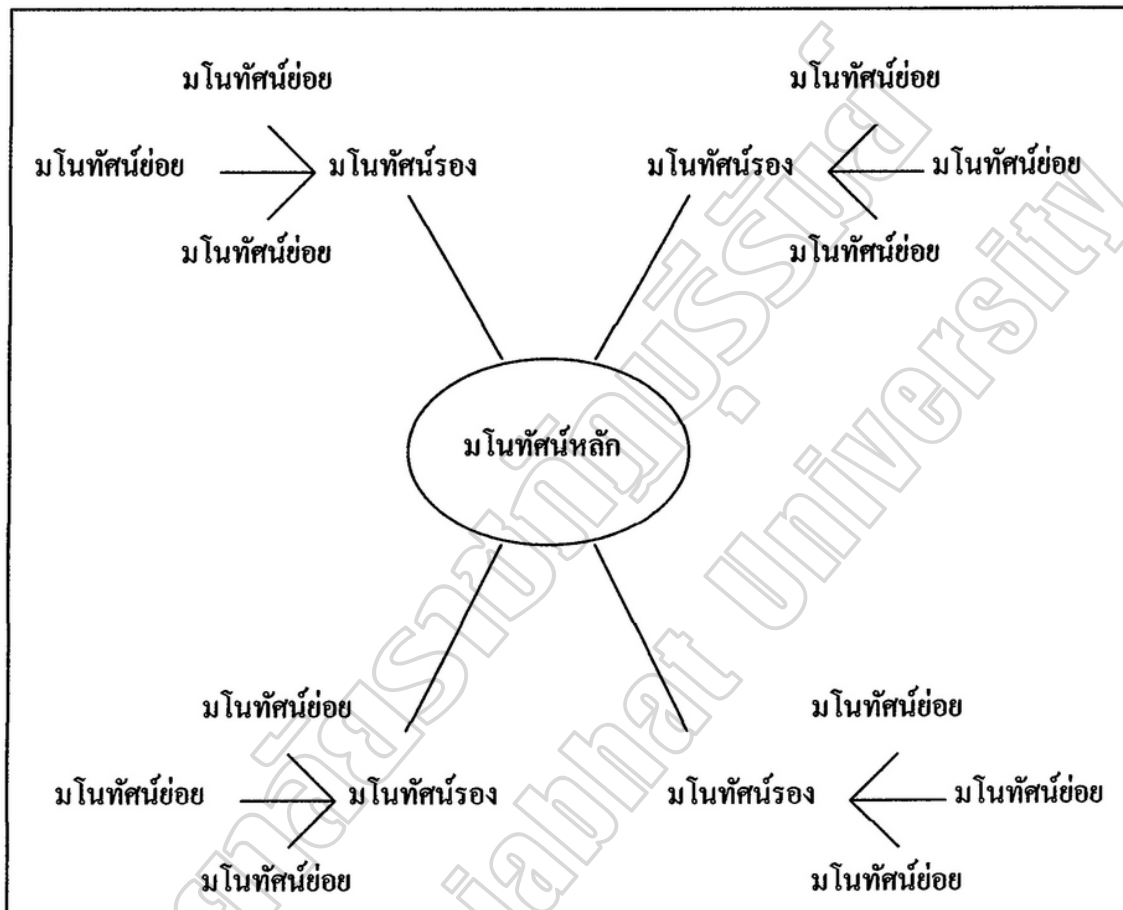
2.1 ขั้นตอนการสร้างแผนที่ความคิด

- 2.1.1 เริ่มเขียนหรือวาดภาพมโนทัศน์หลักหรือหัวข้อเรื่อง ตรงกึ่งกลางหน้ากระดาษซึ่งควรใช้กระดาษชนิดมีเส้น และวางกระดาษแนวนอน ควรเป็นภาพสี่
- 2.1.2 เขียนหรือวาดภาพมโนทัศน์รอง ที่สัมพันธ์มโนทัศน์หลักหรือหัวข้อเรื่อง กระจายไปรอบ ๆ มโนทัศน์หลัก
- 2.1.3 เขียนหรือวาดภาพมโนทัศน์ย่อย ที่สัมพันธ์กับมโนทัศน์รองแตกออกไป เรื่อยๆ โดยเขียนข้อความไว้บนเส้นแต่ละเส้น
- 2.1.4 ใช้ภาพสื่อความหมายให้มากที่สุด
- 2.1.5 เขียนหรือพิมพ์คำด้วยตัวบรรจงขนาดใหญ่
- 2.1.6 เขียนคำที่มีลักษณะเป็นหน่วย (เป็นคำหรือข้อความที่มีความหมายในตัวเอง)
- 2.1.7 เขียนคำเหนือเส้นแต่ละเส้นต้องเชื่อมต่อกับเส้นอื่น ๆ
- 2.1.8 ระบายสีให้ทั่วแผนที่ความคิด
- 2.1.9 ขณะที่เขียนแผนที่ความคิด ควรปล่อยความคิดให้อิสระมากที่สุด

2.2 แผนผังความคิดนำไปใช้ได้ดังนี้

- 2.2.1 ใช้ระดมพลังสมอง
- 2.2.2 ใช้สรุปหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่
- 2.2.3 ใช้วิเคราะห์เนื้อหาหรืองานต่าง ๆ
- 2.2.4 ใช้จัดระบบความคิดและจำได้ดี
- 2.2.5 ใช้นำเสนอข้อมูล

ผังภาพประกอบ 2.8

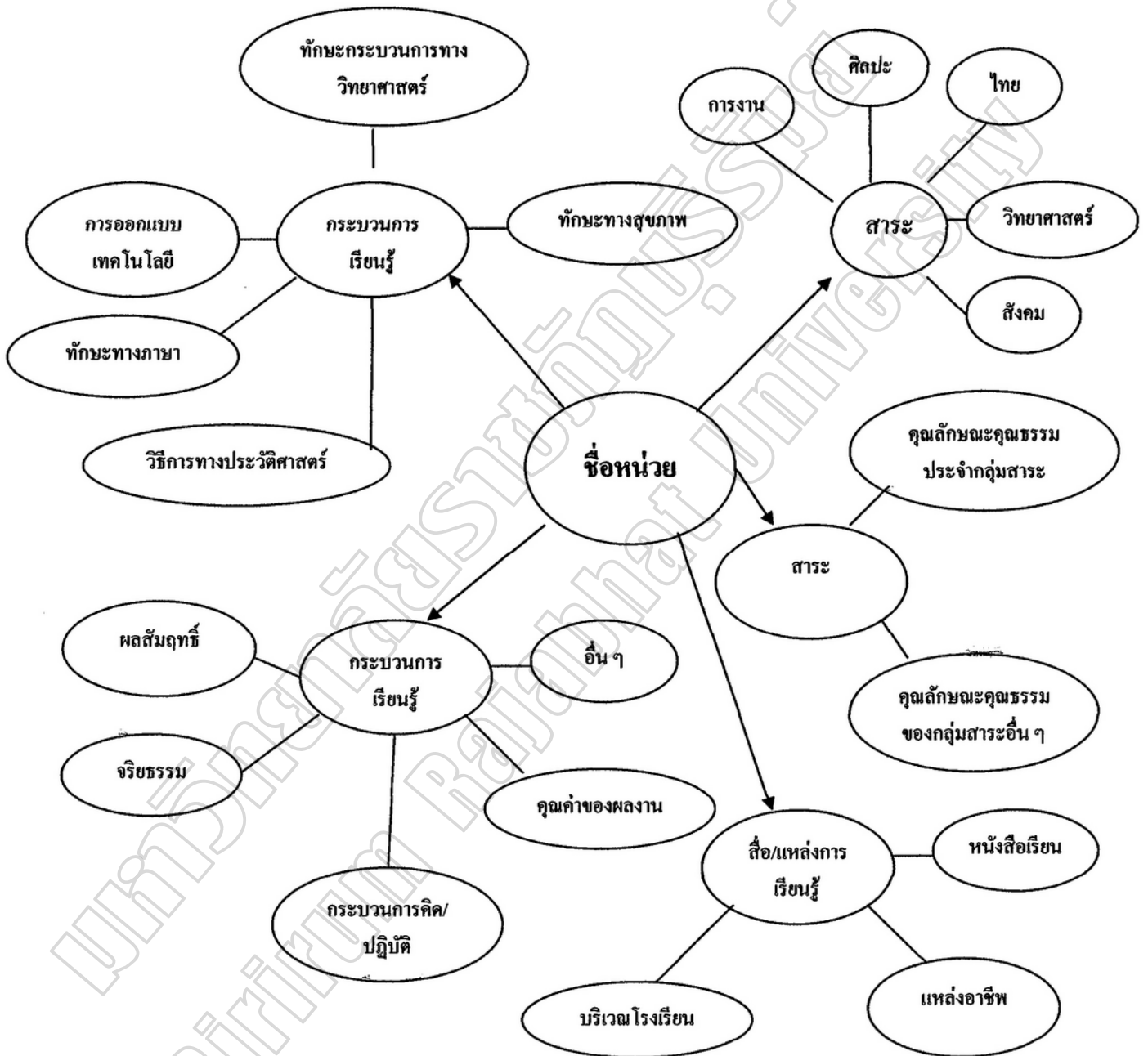
ภาพประกอบ 2.8 แผนที่ความคิด (Mind Mapping)

ที่มา : สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545:177)

3. แผนภูมิใยแมงมุม (Web Diagram หรือ Spider Map) แผนผังรูปแบบนี้ใช้แสดงในการแยกแยะองค์ประกอบต่างๆ ของข้อมูล (แผนผังแสดงความสัมพันธ์ของรูปแบบแมงมุม) แผนภาพใยแมงมุมนำไปใช้ได้ดังนี้

- 3.1 ใช้แสดงการแยกแยะองค์ประกอบหรือส่วนประกอบต่าง ของข้อมูล
- 3.2 ใช้จัดระบบ จัดลำดับข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบรอง องค์ประกอบย่อย หรือตัวอย่างตามลำดับ
- 3.3 ใช้สรุปประเด็นหรือรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ตัวอย่าง แผนภูมิใยแมงมุม แสดงการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อการออกแบบหน่วยบูรณาการแบบสหวิทยาการ มีรูปแบบ ดังภาพประกอบ 2.9

ภาพประกอบ 2.9 ตัวอย่าง แผนภูมิใยแมงมุม แสดงการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อการออกแบบหน่วยบูรณาการแบบสหวิทยาการ

ที่มา : สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545:178)